

№ 8

ENSV
Riiklik Avalik
Raamatukogu

Spetsiaalne fond

Rõigi maade töölistel, ühinegem!

#216
PE 1470

Klassiwoitlus

Peterburis, 1. augustil 1919
Fontanta 53, t. 9. Tel. 4 36 02

Kommunistline tuufiri

Selle nri ind 4 rbl. Nr 7 2 rbl.
Nr 1/2, 3/4 ja 5/6 à 4 rbl.

Kommunistlise Internatsjonaali täidesaatwa-komitee esimees G. Sinowjeto

Meie uus kirjandus

1. märtsist 31. juulini s. a.

Eesti töörahwa kommuuna kultuura ja ariduse walitsuse kirjastuse osakond

Peterburis, Fontanka 53, k. 9.

Rewolutsiooniline ja kommunistline töörahwakirjandus.

- Marx ja Engels.* Kommunistlise partei manifest. H Pöögelmanni tõlkes. Teine trükk. 2.40 kop.
- Marx ja Engels.* Seesama odawas väljandes (ilma eessõnadeta). 1.20 k.
- Marx ja Engels.* Kommunistlisest manifestist. II. (Eessõnad.) 30 k.
- K. Kautsky.* Kommunistlisest manifestist. I. (Eessõna.) 60 k.
- H. Pöögelmann.* Kommunistline (III) Internatsionaal. 3.50 k.
- Wenemaa kommunistlise partei (enamlaste) programm, partei 8. kongressil 18—23. märtsil wasta wõetud. 2 r. 50 k.
- H. Pöögelmann.* Ääremärkused kommunistlise partei programmi juure. 1 rbl.
- H. Pöögelmann.* Ühtlane elamisraha üks kommunismuse nurgakiwidest. 75 k.
- H. Pöögelmann.* Mõned põhjooned majandulise elu korraldamiseks Eesti töörahwa nõukogudewabariigis. (Trükis.)
- Jaan Anwelt.* Töörahwa wõimuwalitsuse kindlustamisest. (Ilmumisel.)
- R. Wakman.* Imperialismus. 3 rbl.
- Kl. Zetkin.* Wõitlus wabaduse ja rahu eest Wenemaal. 1.20 k.
- L. Trotski.* Nõukogudewalitsus ja rahwuwaheline imperialismus. 1.20 k.
- L. Trotski.* Oktoobri - rewolutsioon. (Trükis.)
- J. Steklow.* Miks me kommunistid oleme. (Trükis.)
- Elagu Esimine Mai. 60 k.
- G. Sinowjew.* Töölisterühma 1. mai. 80 k.
- G. Sinowjew.* Meie partei ajalooost. Ind 4 r.
- G. Sinowjew.* Lenin-Uljanow. Elukirjeldus. Lenini pildiga. (Ilmumisel.)
- M. Konkol.* 71. aasta kommuuna ajalugu. 2.20 k.
- K. Radek.* Anarhistid ja nõukogude Wenemaa. 1 r.

Eesti kommunistlise sõjawäe kirjandus.

- Tarwilikumad sõjaasjanduse üksikud sõnad ja üteldused Wene ja Eesti keeles. 1.50 k.
- Õppigem sõjaasjandust. 15 k.
- I. Mis asjamees on punasesõjawäe soldat. — II. Pea meeles, seltsimees punasesõjawäelanel. 15 k.
- Meie lipp. 15 k.
- I. Juhatuskiri punasewäelastele. — II. Juhatuskiri sõjariistadega ümberkäimiseks. — III. Oia püssi! 35 k.

- Wischnjakow.* Kuda eaks märgilaskjaks saada. 1 r.
- A. Beck.* Õppige kuulipildujaga ümber käima. 15 k.
- Algin.* Meelespidamiseks punasesõjawäe instruktorile. (Trükis.)
- Marssimise juhatused. 35 k.
- Püssilaskmise juhatuskiri. 60 k.
- Eesti punane-sõjawägi ja töörahwa kultuur. (Trükis.)

Õpetlik kirjandus.

- D-r Aleksandrowski.* Lugemiserwisoid. 1.50 k.
- Töörahwa kalender ja käsiraamat 1919—1920. (Trükis.)

Teaduslik kirjandus.

- A. Wallner.* Kaswatus ja aridus töörahwa riigi ja majandusteaduse seisukohalt. 9 rbl.
- J. Jürgens.* Uus ilmawaade ja usuküsimus. (Trükis.)

Nooresookirjandus.

- M. Gorki.* Kuidas mina õppisin. 80 k.
- L. Descaves.* Püssipoiss. 80 k.
- W. Buk.* Kahekesi. 70 k.

Ilukirjandus.

- Eessaare Aadu.* Wiimne pauk. 3 r.
- Eessaare Aadu.* Kalal. 2 r.
- Eessaare Aadu.* Ülemädasoo. 3 r.
- Eessaare Aadu.* Raudtee ääres. 1 r.
- Eessaare Aadu.* Alasti. 8 r.
- Eessaare Aadu.* Metsa serwal. 1 r.
- Nikolai Sõsojew.* Kirg ja mõistus. 4 r. 50 k.

Kommunistline ajakirjandus.

- „Klassiwõitlus“. Piltidega kuukiri. Kaksiknumbrid 1/2, 3/4 ja 5/6 à 4 rbl, nr 7 — 2 rbl, nr 8 — 4 rbl.
- „Eesti Kool“. Nr 5—12 à 1 rbl, nr 13 — 7 rbl.
- „Töörahwa Kultuur“. Kuukiri. Nr 1-2-12 rbl.
- Eesti töörahwa kommuuna nõukogu dekreedid, määrused ja teadaanded nr 1—3 rbl, nr 2 — 2.50 k.

Seinapildid.

- K. Marx, N. Lenin, L. Trotski, R. Luxemburg, K. Liebknecht jt* — à 1 r.

Piltpostkaardid.

- J. Sihwer jt,* pildid Eesti wäerinnalt jne à 60 k.

Kommunistiline Internatsionaal.

Laastaw ilmasõda on lõppenud. Miljonid kehavad proletaarlaste ühiseft pereft kõdunewad waenuväljadel. Nemad on kadunud inimsoole, wend wenna wastu sõdides langeftid nad pimedas wennataplufes. Minult need, kes proletaarlasti teadwalt eneseäwitamifele wiiftid, puhkawad peale kordaläänud tööd ja lõikawad ahniitfedes wilja. Kuid miljonid proletaarlasted jäid laastawast sõjast weel elusse, miljonid, kes ainult sõjakäigus nägijateks ja kuulajateks arenefid, kel lõpuks selgufid tõstjed wennatapmife põhjused ja kes seda aimates, mõistef, tundftid weel suuremat fidet kõigi maade proletaarlaste wahel olewat.

Ilmasõjas lühikese aja jooksul äwitatud ja töölifte kätega aastakümnete wältufel foetatud ainelifed warad on kas gaafidena ilmaruumi lennanud ehk lamawad lõhutult sõjawäljal maapõues.

Et nende igawestekadunud warade afemele uufi luua, peawad tuhanded ja miljonid töölifed uueste wõitlufesse astuma, loodufe jõudude wastu sõdides. Nad peawad kümneteks aastateks maa fiffe tungima, tema põues puurima ja urgifema sadanded ja tuhanded käigud, iga üffikut kiwi lõhkudes warafid otffima ja nad raskete koormatena päewawalgufele tooma, fajatades oma wiletfa saatufe päraft.

Ka seal, kus sõjawanker pole laastates üle käinud, on ta ainult endift wafufst ja wiletufst suurendanud.

Ei ole maamurfa, ei taret ega ütti, kuhu ilmasõda poleks õnnetufst, äda ega waewa toonud.

Kõigi nende miljonite furnukehade, äwitatud warade, õnnetuste, ädade, waewa ja wiletufse waremefel ehitawad taplufest elusse jäänud nägijad ja kuuljad proletaarlasted uue elu, kus inimefesoo saatufst ei juhi enam alastamata werejänulifed töölifte warade rööwifud, waid nende õiged omanifud — töölifed ife, ja nad tungiwad selle uue elu illesehitamifeks uueste wõitlufesse, ohwerdawad jällegi oma terwife, oma elujõu ja langewad, aga niitüd ei lähe enam wend wenna wastu sõdima, waid oma igawese waenlase, täimata kurnaja, inimsoo paise — kapitalistide ja imperialistide fufufonna alastamata äwitamifefe.

Selles wiimases ilmasõja wõitlufes peawad jäädawalt langema need, kes proletaarlasti feni oma raudsetes kütufes wõstfid, kes töölifte kätega tuletatud warafid oma waradeks pidafid ja neid ooletult oma elumõnufufeks tarwitafid, tõstfefe peremehele — proletaarlaste ainult raafufefi jättes.

Kõigi maade töölifed, koormatud ja wafufed koguwad end wiimaseks wõitlufeks kokku, kohendawad oma laialipillatud ridu, teritawad wiimast korda sõjamõõka ja lähewad ühife juhataja — Kommunistilise Internatsionaali — lipu all lahingusse.

Kommunistiline Internatsionaal on peaftaab, kesskoht, kes kõigi maade töölifit üheks suureks wäeks walgustab, kogub ja liidab, neid kapitalistide äwitamife sõjale ette walmistades. Ja wiimase wõitlufe peajuhatus koondub tema kätesse.

Ta on waewalt 5 kuud wana. Aga juba algufes koondufid ta ümber laialifed töölifsteulgad Wenez, Sakfa, Prantfufe, Rootfi, Ungria, Ukraina, Soome, Eesti ja Lätimaal, kellega igapäew uued selftilifed ühinewad. Juba tulewad teated, et Bulgaaria, Serbia, Sweifsi ja Põhja-Ameerika töölifed, kes Internatsionaali kongressife oma faadifuid ei wõimud faata, Kommunistilise Internatsionaali lipu alla astufid.

Mõndanimetatud teine Internatsionaal ehk rahwuswaheline töölifsteühendus kandis enefes juba tekkimife ajast (1889. a.) peale ennaftäwitawat idu. Ta lagunes kaheks leeriks, millest suurem oma rahwufe kapitaliga käfikäes käies töölifte elulifed uwid ära andis, teine wäiksem aga illesfeatud fiftidele truuks jäädes wõitlufst jättas. Niitüd on see endine wäike osa Kommunistilisesse Internatsionaali ühinemud ja laialifit töölifsteulkaftid oma ümber koondanud.

Kommunistilises Internatsionaalis ei ole kahte armamift illesannete fifti kohta, tema teostamifel ei teki lõhklewaid lahkiminefuid. Ta on raudne ühendus, mis terasriistadega üle maakera, üle ilma töölifte-diktatuura maksma paneb ja kõiki kurnatuid orjufest wabastab.

Parteilise töö ja riiklise tegewuse wahekorrast.

Kapitalistlikes ühiskonnas oli meie, sotsialistide seisukoht riigi ja walitsuse wastu selge — eitaw. Riik oli klassiline, walitsus oli klassiwalitsus, ja see walitsus oli kurnajateklassi käes; seega wõis ja tohtis proletariaadil selle walitsuse wastu ainult üks mõte ja püüe olla — teda kukutada ja äwitada. Ja kui tööliste klassi esitajad iganes walitsuseasutustesse tungisid, kui nad parlamendiwalistest, seaduseandlisest tööst jne osa wõtsid, siis pidi sellel tegewusel — kuiwõrd ta ka „ülesehitaw“ paistis olewat — ikkagi otsekoheks wõi kaudseks eesmärgiks ja ülesandeks olema kodanlist ühiskonnakorda kukutada ja selle klassiwalitsust äwitada. Meie ei eitanud parlamentlist ja seaduseandlist tegewust ennast, waid seda sisu ja mõtet, mis kodanlustalle andis: kodanlist ühiskonnakorda ja kapitali walitsust alles oida ja kindlustada, — ja püüdsime ka seda tegewust rewolutsiooni ettewalmistamiseks, rewolutsioonilise jõu kaswatamiseks ära kasutada. Wähemalt rewolutsiooniline proletariaat ja tema partei seisis ikka sel waatepunktil.

Igatahes, tihti tuli tegewuse ja iseäranis tegelaste juures libisemisi ette. Riiklisele tegewusele andunud esitajad kaotasid partei aluspõhja jalge alt ja rewolutsioonilise eesmärgi silmist, riikline töö kaswas nende tegewuse iseseiswaks sisuks, silmapilksed parandused, mis parlamentlisel teel kätte saadi, kujunesid rahuldawaks tagajärjeks, mille kaudu pikkamööda kah — ühiskondlise korra uuendusele loodeti jõuda. Tekkis nõndanimetatud „ministerialismus“, wool, mille esitajad sotsialistid mitte ainult parlamentlisest tegewusest, waid koguni walitsusest osawõtmist, see on terve kodanlise riigipolitika eest kaaswastutamist wõimalikuks ja lubatawaks pidasid. Suure ilmasõja jooksul asusid teatawaste peaaegu kõik ametlikud sotsialistilised parteid sellele seisukohale, kus nad nüüd, nagu näeme, kodanluse otsekohesteks käsikuteks töörahwa kägistamisel on langenud.

Seda libisemise ja langemise wõimalust ette nähes püüdis rewolutsiooniline sotsiaaldemokraatia alati oma esitajaid, kes riiklisesse ja ühiskondlisesse tegewusesse ulatasid, iseäranis terawa walwuse all pidada ja nende sammusid ning wäljaastumisi parteis ennem järeлкаalutud otsuste ja juhtnõõride kaudu waos oida, mis ees-

pool nimetatud nähtusid silmas pidades muidugi täitsa loomulik ja arusaadaw oli. Tegelikult aga arenes sellest wälja isegune wahekord, ajuti teataw wastuolupartei ja ta esitajate wahel, kes riigipolitika otsekohekselt osa wõtsid. Selle wahekorra põhjoneks oli rewolutsiooniliste töölisteulcade, partei proletaarlise kogu terawam wõi lamedam umbusaldus oma esitajate wastu.

Nagu tähendatud, oli see umbusaldus täieste põhjendatud kodanlises korras, kus riiklise tegewuse juures mitte ainult wõimalik ei olnud pikkamisi partei rewolutsioonilisest seisupaigast libiseda, waid kus karjeristid, kes töölisteparteid omale ronimisepekiks tarwitasid, kohe kui pukile olid jõudnud oma „iseseiswuse“ lipu lagedale tõmbasid ja partei peale wilistasid, nagu see iseäranis Prantsusmaal „moodiks“ oli. —

Sotsialistilise rewolutsiooniga muutus ja muutub põhjalikult proletariaadi seisukoht riigi ja riiklise tegewuse wastu. Tööliste klass tõuseb nüüd korraga walitsewaks klassiks, wõtab riigiwõimu oma kätte ja sellega ühes ka kõik need ülesanded, mis riigil kui aparadil ühiskonnas täita on, wõi mis tal edaspidises arenemises weel täita tuleb. Need ülesanded lähewad niisamati põhjalikult lahku kapitalistilise riigi ülesannetest. Wiimased seisid — isegi kõige demokraatlikumas kodanlises wabariigis — selles, et üht klassi teise alla suruda, kitsa kurnajatekogu eesõigusid ja kurnamisewõimalust alles oida ja kindlustada, selleks suure rahwaenamuse õigusid kitsendada ja arenemist kammitsas pidada. See klassi wõimu ja klassiwalitsuse politika oli kodanlise riigi kogu mõte ja sisu, ja selle teostamine kodanlise walitsuse ühine ülesanne, ükskõik mil alal see walitsus oma tegewust awaldas, oli see sõjawäe organiseerimises kasarmumüüride taga wõi waimlistes kasarmutes, kooliseinte wahel, kaswatuse alal; majandusliste seaduste andmisel, wõi kohtu- ja poliitseiwägiwalla tarwitamisel; kiriku kõrgete wõlwide all jumala-ebausu kihwtiga mõistust mürgitades, wõi sandarmiwalitsuse salakambrites inkwisitsiooniga elu äwitades.

Proletaarlises riigis on klassi wõimu ja klassiwalitsuse teostamisel ainult ajutine, möödaminew ja seega vähem põhjusemõtteline kui taktikiline tähendus: on kodanliste kihtide wastupaneku jõud murtud,

on äwitatud need eesõigused, mis nad kodanlikes korras maitseid ja mis neid ajutiselt, esiotsa, weel proletariaadigi walitsuse all mitmeti paremasse seisukorda seawad (nende suurem koolitarkus, kokkukogutud ja ärapeidetud ainelised tagawarad jm), siis kaotab proletariaadidiktatuur oma mõtte ja kaob ära, sest ära on kadunud diktatuura objekt — see olus, kelle üle wäewõimuga walitseda tuleks, sest järele on jäänud ainult ühine töötaw rahwakogu, ühtlane inimkond, kes ullmeelne oleks iseennast kurnates.

See ei tähenda aga ammugi mitte, nagu kaotaks töörahwariigis walitsus üleüldse oma mõtte. Oopis wastuoksa. Muutub walitsuse sisu — kaob endine üleolek, kaob ülemuse ja alamuse wahel wahetegemine — kuid jääb järele riikline aparaat, millel määratud ülesanded täita, ülesanded mis eneses kogu ühiskonna elu korraldamist sisaldawad. Kapitalistiline ühiskond jättis elutarbete täitmise eest oolitemise eraettewõtjate asjaks, sest selles see eraomanduseõiguse ja kurnamisewõimaluse sisu seisiski. Kuiwõrt riik ennast majanduslistesse küsimustesse segas, sündis seegi eestkätt ikka kapitalistide, eraomanikkude uwisid silmas pidades.

Proletaariline rewolutsioon purustas ühes riiklise walitsemiseaparaadiga ka kodanlise majanduseaparaadi põhjani ära. Lagunesid ja lagunewad määratud walmistamise, kätte toimetamise ja jaotamise organisatsioonid, rahwuslised ja rahwuswahelised trustid, sindikaadid, kartellid. Nende asemele astub proletaarlises riigis — riik ise. Ja mitte ainult seega, et ta seniste eraettewõtete ülesandeid jatkab, nende tuttawat teed edasi tallab. Ei, eraomanduse õiguse kadumisega kaowad ühiskonnas ka endised majanduslised wahekorrad, ja proletaariline wabariik peab kogu majanduslist elu — ja mitte ainult majanduslist, waid ka ariduslist jne — sootuks uuel, kommunistlisel alusel looma ja korraldama akkama.

Siin ei ole koht selle töö, nende ülesannete määratud awarust ja kirjeldamata raskust kujutama akata; pilk Wenemaa nõukogudewabariigi ligi kaheaastase eitlemise ja pöörlemise peale annab sellest vähemalt umbkaudsetgi aimu. Kokku wõttes ei sisalda see töö midagi rohkem ega vähem kui — *kommunismuse teostamist, kommunistlise korra tegelikku sisseaadmist.*

See ütleb lühidalt ja selgelt ära, misugune ülesanne proletaarlise riigi walitsemise aparaadil täita, näitab mis wahe

endise ja uue walitsuse wahel ja põhjendab mõjuwalt küllalt seda wäidet, et partei ja walitsuse wahekorrad, partei seisukoht walitsuse wastu nüüd põhjalikult muutuma peab.

Wististe ei oleks paljudele seltsilistele seda arutamist tõepoolest tarwisgi olnud: kes ise wahegi kainelt otsustada ja nähtusid innata suudab, see on ammugi samasele arusaamisele jõudnud. Kuid õnnetuseks püsib nii mõnigi mõte ikka weel nende wanade wormide ja wanade wahekorradade juures, millest kapitalismuse walitsuse juures nii mõnigi põhjendatud arwamine wälja kaswas, ja tikub sellest seisukorrast ka nüüd weel üleüldiseid järeldusi tegema.

Üks niisugustest sissejuurdunud arwamistest on eespool nimetatud umbusaldus parteiseltsiliste wastu, kes riiklisest tegewusest osa wõtawad. *Kui* sügawal niisugune arwamine juurdub ja *kui* wisalt temast inimesed, kes teatawate arwamiste ja waadete küljes nagu usudogmade küljes ripuwad, mis kord pühadusena pähe tuubitud ja mille edasiarendamise kallal käperdada ei tohi, — näitas meile kokkupõrkamine kewadisel parteikonwerentsil Luugas, kus neid seltsimehi, kes walitsusetegewuses enam-wähem nähtawal kohal seisawad, *ainult* selle nende seisukoha ja tegewuse pärast, ilma mingi tõenduse ja põhjenduse toomata, parteist ära eraldati ja „erra-seltsimeesteks“ nimetati. Igatahes wõttis konwerentsi *enamus* teistsuguse seisukoha ja ütles, et parteis ainult ühte „sorti“ seltsimehi tohib olla, kuid kes sel puhul sündinud ägedat mõttewahetust ja selle kajastust osawõtjate pool terawalt tähele pani, sellele ei wõinud nägemataks jääda see laialine waikne kaasatunne, mis sikkude ja lammaste lahutajale osaks sai, nii et ta isegi keskkomitee walimistel mõjuwa arwu ääli sai.

Kui meie siin, mitu kuud iljem, sellest juhtumisest juttu teeme, siis mitte sellepärast, et ununewaid asju mingisugusel isiklisel wõi muul kõrwalisel põhjusel uueste päewawalgele kiskuda, waid et nüüd, kus meie käed ja suud wabamad, wälja selgitada niisuguste waadete ja arwamiste põhjusid, mille olemasolekul ja nähtawaletulekul edaspidi Eesti töörahwa nõukogudewabariigi walitsuse korralduse ja tegewuse kohta wäga sügawad ja *pahad* tagajärjed wõiksid olla. Ja selle eest tuleks aegsaste oida.

Mis andis sm-le põhjust töörahwawalitsuse tegelasi ilma erandita, ilma waheta, ilma ühegi põhjenduse ettetoomata *üle-*

üldiselt „erra-seltsimeesteks“ nimetada? See et kusagil Wjatkas wõi Permis komisarid — wõib olla koguni mittekommunistid, wõib olla niisugused „kommunistid“, kes oma taskuuwide pärast parteisse on pugunud — masuurikatena esinesid.

Ja, aga *wähegi* arusaajale mõtlejale tööliste on ikkagi wõimata ja lubamata mõne üksiku, wõi olgu isegi laia Wene-maa kohta rohkearwulise, wäärnähtuse järele seesugust *üleüldist* otsust teha. Mõeldagu silmapilguks järele niisuguse otsustamise loogikalisi järeldusi. Kui iga „eht“-seltsimees walitsuse tegewusesse sattudes „erra“-seltsimeheks muutub, ja armsad inimesed, ütlege siis, kes meil wiimaks proletaarlikes riigis kommunismust teostama akkab? Ega ometi „errad“ — „eht“-seltsimeeste piitsa all?

Niisugune järeldamine on muidugi meelele, aga tõuseb paratamata eelmisest oletusest, mis iseenesest põhjatule alusele on seatud ja õiete muud midagi ei ole kui see kapitalistlisest ajajärgust päritud ja purematalt ning seedimatalt ajudesse alalejäänud *umbusk*, mis sel ajal iga proletariaadi esitaja kohta, kes parlamenti läks, tasailjukesi küsitleks: kas temagi mitte oma nahka kodanluseturule ei wii?! Nüüd on seisukord muutunud, põhjalikult muutunud, proletaarlane ei ole nüüd walitsuse tegewuses enam eitawa seisukohaga, rewolutsiooni tegemiseks; tema wastas ei seisa enam kodanlus parlamenti libisewal põrandal, kus töölistesitajat kokkuleppega lõksu meelitada püüti, ei, töölistesitaja on nüüd walitsusel töolistekogu wõimu esitaja, töolistekogu on peremees majas, ja esitajal on ainult sellega — „kokku leppida“, selle programmi teostada.

Seisukord on muutunud, kuid jäänud on endine umbusaldus, ja see wiimane on weel koguni laienenudgi. Igasuguste karjeristide ja õnneküttide nägemisel, kes osalt partei kaudu, osalt väljaspool, walitsuseasutusi oma isikliste uwide tallermaaks teewad. Neid on olemas kahtlemata; segastel aegadel weeretab laine tihti rämpsu arjale. Wäärduwata tuleb nende omataoliste parasiitide wastu wõidelda, alastamata neid kõrwaldada, kus nende isiklised püüded, nende õnnekütipolitika nähtawale tuleb. See on proletariaadi, see on eestkätt partei kohus. Kuid see ei nõua weel, et partei ennast naeruwääriliseks teeb, enese seesmiselt ärmetuks pankrotiks tunnistab, igale seltsilisele, keda ta walitsusetegewuses was-

tutawale paigale seab, juba enneaegu pitsatit otsaesisele wajutades: sina, wend, oled nüüd „erra“, sind meie, „eht“-seltsimehed ei usalda enam teps. Meie kuulutame aegsaste terwele ilmale, et meie sind enam omasuguseks ei pea. Seda *ei tohi lubada*, et partei oma parematele seltsilistele — ja niisuguseid nimelt *peab* ta wastutawatele walitsusekohtadele seadma — juba enneaegu *umbusalduse* tunnistuse wälja annaks. Keda iganes tulewikus Eestis töörahwa nõukogudewabariigis wastutawale kohale peaks seatama — waewalt leiaks parteiseltsimeest, kes kohustusi oma peale wõtaks, kui teda selle eest „erraks“ nimetatakse, kellele arilik pesueht proletaarlane enam kättgi ei usalda anda. —

Arwatawaste ei ole asjaolu *selle* külje juures enam tarwis pikemalt peatada ja loota ning püüda tuleb, et see ajast ning arust läinud umbusaldusewari kommunismuse tõuswa päikese walgel kahwatab ja pikkamisi kaob. Kuid asjal on weel teine, tõsisem külg; lahtiseks on ikkagi weel jäänud küsimus: missuguseks siis õieti partei ja walitsuse wahekord peab kujunema?

Oletame seda enam-wähem tõenäolist wõimalust, et kommunistiline partei Eestisgi rõhuwas enamuses töölisteulkaasid juhib ja tal ka walitsuses waldaw ülekaal on, millest iseenesest eespool nimetatud oletus järgneb: walitsuse tegewus on üleüldiselt kommunistlise korra teostamine. Niisugusel lool tuleks üleüldse waewalt weel mingisugust *wahekorra* partei ja walitsuse wahel rääkida. On järele jäänud *üksainus suur* ja *ühine* ülesanne: *kommunismuse teostamine*. See on *partei koguwõim*, mille täidewiimiseks ta *kõik* jõud peab rakkesse panema ja kus wõimata on ütelda: see osa on „kõrgem“ wõi teine „madalam“. Kahtlemata on tarwis ükskord ühe, teinekord teise ala peale suuremat rõhku panna, teatawal silmapilgul jõudusid teatawasse punkti koondada. Just nagu meie seda sõjawälja tagewuses iga päew näeme. Kuid see on ainult otstarbeküsimus, mitte tegewuse sisuline klassidesse jaotamine nende „alamluse“ wõi „ülemluse“ mõttes.

Niisamati on kahtlemata tarwis jõudude jaotamisel silmas pidada, missugusel alal iga jõud kõige wiljakamalt wõib töötada, et teda just sinna tegewusesse panna. Kui sellejuures praktika kalduwustega seltsilised eestkätt walitsusetegewusesse ja teoorialised jõud nõndanim. puhtparteilise töö juure asetatakse, siis ei oleks selle wastu midagi ütelda, ehk olgu siis wast seda, et

siingi seda põhjusemõtet *seaduseks* ei või teha, sest ühest küljest tarvitab ka puhtparteiline töö praktikainimesi, ja teisest küljest ei ole teooriat walitsusetöös mitte vähem tarwis, pealegi võib teine teoreetik ka väga kohane administraator olla. Kõige selle jõudude jagamise otstarbeks ei tohiks aga iganes seltsiliste klassidesse või järkedesse jaotamine olla, puhtparteilise töö tegijaid, näit., paremateks, ausamateks, usalduseväärilistemadeks pidades kui walitsusetegelasi. Seesugune klassitamine näitaks ainult seda, et meie tegewusepõldu ennast waleste indame ja ühe aru teisest madalamaks peame. Oopis sellewastu. Puhtparteilise töö ja praktilise walitsusetegewuse ühist sisu ja ühtlast ülesannet silmas pidades, niisama ka otstarbekohasust, mitmesuguste kalduwustega töölisi wastamisi täiendada, tuleme ikka enam ja enam arusaamisele, et *aeg käes oleks ära kaotada seda organisatsioonilist ja sisulist wahetegemist puhtparteilise töö ja kommunistmuse praktilise teostamise* (ehk walitsusetegewuse) *wahel*. Senised kaks iseseiswat, eraldi walitud ja kõigi seniste wahetegemise põhjuste pärast osalt kokkupõrkamistele kaldunud keskkoha: *partei keskkomitee ja wastutawad walitsuseliikmed* (nõukogu) *tuleks ühte liita ja parteikongressi poolt ühiselt ametisse panna*.

Selle ühise, kommunistmust teostawa keskkoha loomine oleks soowitaw eestkätt juba jõudude kokkuoidmise ja ärakasutamise mõttes. Üks ühine keskkoha saaks kahtlemata vähema arwu jõududega walmis kui senised kaks, kusjuures ka jõudude wäljawalik parem võiks olla. Karta, et see aparaat liig perekas saab ja kõnelemine tööd takistada ähwardaks, nagu seda suurearwuliste kogude juures arilikult näeme, ei ole siin põhjust, sest üle 12 ei tõuseks selle ühise keskkoha liikmete arw mingil tingimisel, ennem võiks ta madalam olla, ja kui arwesse wõtta, et kogu ainult arwaste täiel kujul koos saab käia, siis jääksid keskkoha koosolekud läbistikku ainult 7—6-liikmeliseks. Teisest küljest ei maksa ka seda karta, et need koosolekud sisuliselt liig koormatud saaksid. Kui neilt kõik nõndanim. „jooksew“ asjaajamine, mis seni ühes kui teises keskkohas palju aega ja jõudu wõttis, talitus- (asjaajamise-) kondadesse või walitsuskondadesse kõrwaldada, siis jääks keskkohale ainult ta loomulik ülesanne: põhjusemõteteliste küsimuste otsustamine ja taktiliste juhtnõõride andmine. Sellele aga võib ja peab aega leiduma.

Teisest küljest aga võiks ühe kui teise ala küsimuste mitmesugusem läbikaalumise tegewusele ainult tuluks olla, teda süwendada ja asjalikumaks teha. Sest siin võib partei — kordame weel — kõik oma paremad praktika ja teooria jõud ilma tagasioidmata kokku koondada ja peab koondama. Ühel või teisel alal ühekülgusesse kaldumisele, mis keskkoha eraldamisel kergeste võimalik, oleks sellega tõke tehtud ja uuele kommunistilisele organisatsioonile tarwilik ja loomulik igakülgne arenemisewõimalus ning kokkukõla kindlustatud. See aga on tingimata tarwilik; ja kui mõtleme, et näit. majanduslise tegewuse juhtimine mitte vähem parteilist teooriat ei nõua kui parteikirjanduse muretsemine, ja kirjanduse soetamisel ning parteilise propaganda juures igal sammul just kommunistmuse teostamise praktilist külge, tegelikka nõudeid peab tähele panema, — siis tuleme ka seda teed jälgnedes otsusele, et ühe *ühise* keskkoha loomine kommunistilise korra loomise ja ülesehitamise tarwis mitte ainult tegewuse koondamise ja ühtlustamise mõttes, mitte ainult asjata ühekülguse ja wahetegemise kõrwaldamise mõttes soowitaw ja tarwilik ei ole, waid et selle kaudu ka võimalik on nende jõududega, mis olemas on, kõige suuremaid tagajärgi kõigil tegewusealadel kätte saada.

Kuna see küsimus laiematele ulkadele weel uus ja arjumata on, kuigi ta sisuliselt waewalt tõsist wasturääkimist võiks leida, puudutasin teda täna ainult põhjusemõtteliseist seisukohast. Oleks igatahes väga soowitaw, et kollektiivid ja üksikud smd ettetoodud kawa kohta laialiselt arwamisi awaldaksid. Järgmisel korral võiks siis selle kawatsuse praktiliste teostamisewõimaluste juure astuda ja kui tarwis üksikasjalisi, kahtlustäratawaid või küsitawaks jäänud külgil arutada.

Tähendan lõpuks juure, et eelpool käsitatud kawatsus just tegeliku elu nähtustest, ühelt poolt partei keskkomitee, teiselt poolt E. T. K. nõukogu tegewusest osawõtmise ja selles tegewuses nende kahe asutuse eraldamise tagajärjel silma paistnud wäärnähtuste kõrwaldamise püüdest algatuse on saanud. Ja kui meil organisatsioonilisi puudusid leidub — ning kahtlemata neid leidub, sest meie oleme just selles mõttes suutnud muutunud olukorra nõudeid liig wähe tähele panna — siis peab meil küllalt asjalikkust ja rewolutsioonilist julgust jatkuma, et puudusid parandada.

EESTI TÖÖRAHWA KOMMUUNATEOSTAMISE LÜHIKENE ÜLEWAADE.

(Lõpp.)

Elamisraha sisseseadmise ja wana palgamaksmise sisteemi kaotamise mõte seisib selles, et aegamööda, kuidas Kommuuna end ainetega warustab, naturaalmajapidamise juure minna, mille järele raha asemele tööliste tarwilikka toidu-, riie- ja kõiki teisi aineid wälja pidi antama. Seda akati ka maa- ja linnatöölise juures teostama, kusjuures neil töolistel, kes osa elamisraha ainetes saiwad, ainete wäärtus kindlate indade järele elamisrahast maha arwati.

Elamisraha mõiste lagunes kiirelt töökodade tööliste seas laiali, ja et elamisraha ainult Kommuuna asutuste tööliste Kommuuna pangast wälja anti, siis awaldasid peaaegu kõikide töökodade esitajad walitsuse juures soowi nende asutusi natsionaliseerida, see on Kommuuna omanduseks tunnistada ja neid ühtlasesse Kommuuna töölisteperesse wastu wõtta, mille tagajärjel ulk erawabrikuid, tehaseid ja wäiksemaid töökodasi Kommuuna asutusteks tunnistati.

Kultuur-ariduslise töö alal jõuti kaugele wäliskooliariduse põllul kui koolitöös. Seda tuleb sellega seletada, et Kommuuna asutati kooliõpeaasta wahepeal, nimelt talwise õpeaasta lõpul, mil puhul polnud soowitaw ega otstarbekohane uuendustega esineda. Suuremad kawatsused määrati jaanuarikuu peale, kuid Narwa ja Tartu langemisega ei suudetud neid teostada. Usuõpetus eideti peale kodanluse walitsuse langemist koolist wälja, emakeelne õpetamiswiis seati sisse ja asuti endiste nõukogude koolikawade juure aegamööda tööle, mis wahepeal okupatsiooniwalitsuse wõimude poolt saksalaadilisteks olid muudetud. Koolitöö jätkamist takistas mitmeti walgete kooliõpetajate põgenemine punaste wägede eest, mispärast mõned koolid kas seisma jäid wõi vähendatud õpetajatearwuga töötasid. Kuna maakooliõpetajad suuremalt jaolt oma töö juure jäid, taganesid linna omad, iseäranis need, kes tuliselt kodanluse poliitikast osa wõtsid, walgete wäerinna taha.

Uwitaw oli see, et Tartu linnas peaaegu kõik õpetajad kohtade peale jäiwad, wäljarwatud ülikooli lektorid ja professorid, kellest ühtegi ülikooli ei jäänud, nii et ülikool pidi kinni pandama.

Kõigis Kommuuna piirides olewates koolides pandi ankeet toime, küsimistega, mis pidid kooli ruumide, õpeainete ja lastearwu kohta selgitust tooma, ühes sellekohaste küsimistega õpetajate tegewuse, ariduslise astme ja töörahwa püüete ning õpetuse tundmise asjus. Uwitawad wastused pole

weel seni kõik läbi töötatud, kuid mis silma torkas, oli see, et suurem osa õpetajatest awalikult teatas, et tema töörahwa õpetust, tema püüdeid ja filosoofiat sugugi ei tunne, kuid tahab nendega tuttawaks saada. See on ülearune tunnistus selle kohta, et meie kooliõpetajate kultuuriline tasapind üpris madalal seisab. Kahekümnendal aastasajal ei tunne kultuurakandja ja -laotaja, kes suuremalt jaolt ise tööliseperekonnast wõrsunud, töörahwaõpetust! Niisuguste õpetajatega poleks ka Kommuuna walitsus suutnud kooliuuendust teostada, kuigi ta ka kauemaks ajaks oleks Eestisse jäänud püsima. Kultuura ja Ariduse Walitsusel tekkis neil põhjustel kawa kõiki õpetajaid, kes weel kõrgema kultuura, nimelt töörahwakultuura püüeteni pole kaswanud ja alles weel madalama, kodanlusekultuura kütketes wangistatud, ametist lahti lasta ja neile wõimaldada teatud aja järele töörahwa majandus- ja kaswatus-teaduses ja materialistlikus dialektikas eksami teha, et nad wähegi töörahwa riikliste ja waimliste ülesannetega tutwuneksid.

Wäliskooliariduse laialilaotamise otstarbekohasemaks asutuseks määrati kirikud, kus rahwas on igasuguses wanaduses arjunud käima. 10. dets. Kom. Nõukogu dekreedid järele tunnistati kõigi usutunnistuste papid, kui waleõpetuse laialilaotajad, kontrrewolutsionäärideks ja sellega töörahwa waenlasteks ja neile keelati Eestis olemine ära. Nimetatud dekreedid ilmumise põhjuseks oli peale selle, et kirikarrad kõigil aegadel töörahwast oma õpetuse abil on pimestanud walitsewate klasside ja kapitali kasuks, weel see, et nõukogudewalitsuse ajal papid 1917. ja 1918. a. agaramad töörahwa ärandjad olid, Saksa walitsusele allkirju kogudes, töölisi maal ja linnades okupatsiooniwõimude kätte salakaebtustega andes, rahwast nõukogudewalitsuse wastu ülesässitades jne jne.

Pappidest wabanenud kirikud tarwitati kasulikuks tööks: Narwa Aleksandri, Tartu Peetri, Wõru, Walga, Rakwere ja paljudes kihelkonnakirikutes peeti pühapäiwiti töörahwa õpetajate poolt jutlusi töörahwa ning kodanluse ja kirikliku kõlbluse, töörahwa riiklise korralduse, kapitalismuse kurnamise ja muude küsimuste kohta.

Jutluse algul ja lõpul mängis kas sõjawäe- ehk eraorkester wõi kirikuorel. Rahwas wõttis elawalt osa, iseäranis wanemad inimesed, kes awalikul koosolekul ehk ettelugemistel ei armasta käia.

Komuuna walitsus oolitses selle eest, et kirikute pühalikkust kuidagi ei rüweta-taks, et kirikutest mitte igapäewaseid koos-olekute- ja miitingukohte ei tehtaks, waid ta sihtis sinna poole, et kirikutes uut õpe-tust, pühalikumat kaugeleulatawamat ja suurepäralisemat kui ristiusuõpetust — üle-ilmlise kommunistmuseõpetust täies aus ja iilguses laiali laotada.

Teatrid, mis seni kodanluse lõbupaika-deks olid, tunnistati Komuuna omanduseks ja neis akati töörahwakohaseid etendusi andma. Isegi niisugune teater nagu Wa-nemuine leidis wabatahtlikult tarwiliku olewat oma näitlejatekogu esitajate nimel walitsuse poole pöörata, soowiawaldusega, Wanemuise teatrit töörahwa aridusewõrku üles wõtta, lubades töörahwa kunsti teenistusesse ennast anda.

Igas linnas, iseäranis aga Narwas, asutati töörahwa kooskäämiseks ja ariduse siste-maatlikuks tööks klubid raamatukogudega, millesse püüti kõige paremat linnas leiduwat kirjandust koguda.

Ajalehed tunnistati walitsuse poolt kõigile komuunaliikmetele tarwilikuks lugemise-materjaliks ja jagati maksuta kõigile laiali. Et „Kütiwäe Teatajat“ ja pärastpoole „Töölisi“ ainult piiratud arwul suudeti paberipuuduusel ja wiletsatel trükioludel trükkida, siis piirati tema laialilaotamist seega, et igale asutusele ja elumajale ainult teatud arw lehti wälja anti.

Niisamasugusele seisukohale asus walit-sus ka kirjanduse wäljaandmise asjus, kirjandust kawatsedes maksuta kõigile kätte toimetada.

Kommunistlise partei tegewus ei wõinud mitmesugustel põhjustel awarale töötamis-pinnale arguda. Kõik parteiliikmed olid Komuuna sõjawäkke ja walitsuseasutus-tesse mobiliseeritud, töödega koormatud ja wõitlusesse rakendatud kohalikkude mus-tade jõudude wastu. Pealegi wõeti det-sembrikuul partei organiseerimise küsimus käsile ja otsustati parteiliikmeteks ainult neid tunnistada, kes teatud eksami töö-rahwariigi korraldamise ja kommunistmuse-õpetuse asjus läbi teewad. Et aga eksami küsimuste wäljatöötamine ja kohale saat-mine ning eksamineerijate ettewalmistamine pikemat aega tarwitas, ei jõutud kohtade peal kuigi kaugele parteiosakondade asu-tamisega.

Kõike seda tööd kokkuwõttes, mis Komuuna asutused lühikese aja jooksul korda saatsid, peab tunnistama, et see oli suur kultuuratöö, mida ainult selletõttu suudeti teostada, et tegelased suuremate wilumustega

Wene töörahwa loowast tööst omal ajal osa wõtsid, töörahwa püüdeid lähedalt tundsid ja end terve ihu ja ingega nende elustamisele andsid. Kui Komuuna üles-ehitawat tööd walge Eesti omaga wõrrelda, siis peab imestama, missugune suur wahe ja wastuoksa sihitud ülesanded neil on. Uhelpool innatakse kõike seda mis elu-jõuline, tegeliku elu ja kunsti seisukohast wääriline on, ehitatakse ja tuletatakse uusi kultuuraandmeid kõigi sõjaliste raskuste peale waatamata; teiselpool laastatakse, rööwitakse rahwa warandust, rüüstatakse mõisad, aetakse kariloomad surmasuhu, põletatakse wiljaaidad maha, jäetakse ooned, wabrikud, tehased ilmaooleks, et aga pu-nastele kahju teha. Komuuna walitsus paneb kõik töölisel elutarbeainete walmis-tamise tööle, korraldab neile ettelugemisi, walgustab neid jutlustega, awab raamatu-kogud, jagab maksuta ajalehte ja kirjan-dust, nende lapsi õpetab maksuta nii alg-, kesk- kui kõrgemas koolis, muretseb lastele maksuta õpeabinõusid, wäetikestele lastele seab lastekommuunad ehk ühiselumajad oolsate kaswatajatega sisse; walge Eesti walitsus mobiliseerib kõiki töölisi wenna-wõitlusele, kõrwaldab neid otsekohesest eluülesandest — loowast tööst, ja kes wäkke kutsumata jääwad, need peawad tapperiistu „Dwigateli“ ja teistes wabri-kutes walmistama, neid pimestatakse kō-danliste lehtede waleteadega, neile kuulutatakse, et idapoolt tungiwad lina ja Wene rööwikute banded Eestisse, neid wangis-tatakse ja karistatakse surmaga, kui nad julgewad tōde kõnelda ja enda organiseerimiseks tööd teha, nende lapsed saade-takse juba koolipingilt wõitlusele. Ärrad aga pidustawad „Estonias“, joowad Inglise, Prantsuse ja Soome esitajate auks „elu-mahla“, sepitsewad plaane kuidas timukaid wäljamaalt Eestisse meelitada, selleks rahwa waranduse, tarbeained tasuks andes.

Sellepeale waatamata, et käesolewal silmapilgul, kus need read kirjutatakse, Eesti T. Komuunal enam maad pole ja terve Wene töörahwa wõidud ädaohus õljuwad, on meil kindel usk ja lootus peatse E. T. Komuuna maksmapanemise sisse ja mitte enam neis piirides, milleni ta jaanuarikuul jõudis, waid üle terve Eesti. Selle tagatiseks on see kõrge idee, ülesanne, mida töörahwakultuur enesega kannab, ja mis kodanlise walekultuuriga wõideldes paratamata kord wõidule pääseb. Tōde, õiglus ja kaunidus wõidawad!

Jean Jaurès.

31. juulil sai sellest wiis aastat täis, kui maade-röõwijate ja kõige ilma töörahwa wereimejate mõrtsuka käsi Prantsuse tööliste juhi Jean Jaurès'i (Shan Shoreess'i) sõjawastase kihutusetöö pärast ära tappis. Kui kapitalistlike kurnamise wastane oli Jaurès järjekindlalt maadeahnitsemise poliitika, tagurlise Wene-Prantsuse liidu ja wiie aasta eest alustatud üleeroopalise rahwaste tapmise ja maade laastamise leppimata wastane. Sõja lahtipuhkemisel tüüdis ta sotsialistisid üles selle walitsewate klasside werise kuritöö vastu ühel meelel wälja astuma. Jaurès langes ja Prantsuse tööliste ametlised juhid, sotsiaalpatrioodid, andsid oma õnnistuse sellele tapatalgule, kus 10 miljonit inimesi surmati ja 20 miljonit wigastati. Ses werēja tulemõllus algas aga wana ilma ukkaminek ja uue sündimine. Wenemaa prolelariaat, kes oma kõigewägewama tsaari ta trooni ja krooniga maapinnalt ära kaotas, seadis minewal aastal wanas pealinnas Moskwas Jaurès'ile ausamba üles; sedasama tegi Prantsuse prolelariaat tänanu Pariisis.

lootufeta seisukorda, et ei ole kes mõiks neile käesolewast filmapilgust — poliitikalifest seisukorrast — ülewaadet teha. Aga kust see agitaator peats ilmuma? Kui saadetud agitaatori ajal paljud aigutewad ja igawust tunnewad, siis on ju parem kui farnaseid agitaatorid mitte kuhugi ei saadetaks. Agitatsiooni tõstmiseks aga peame abinõusid tarwitusele wõtma. Meil on tarwis agitaatorite ülestirjutamine toime panna,

et siis wõimalik oleks walitut teha, et neile kel jefs wilumust tarwilist ettewalmistust anda. Igauks kes ennast jelleks kohase tunneb olewat, peab partei keskkomiteele teatama, kui ta soowib parteitöösse agitaatorina astuda. Agitatsioon on liig tähtjas abinõu kommunistlike ideede laialilaotamiseks, kui et seda nõnda juhuslikelt lasta sündida nagu siamaale. Korralduse selles asjus peab partei keskkomitee wiibimata läbi wiima.

Parteiline propaganda ja agitatsioon kui esimene abinõu kommunistlike teostamiseks seisku aga tarwilises kõrguses. Ajad muutuwad ja nii muutuwad ka wõitlusewiisid. Igasugune kwinenud wormilikkus agitatsioonis on kahetõrdune mõõk, mis parteile kahjulikuks saab. Kommunistlike eadete laialilaotamine ei pea mitte ainult miitingutel sündima, waid tegelikus elus. Rohkem peame sündima oma agitaatorisi töölistele teoga waatama, nende seas elama, ja ainult siis wõib agitaatorit uskuda, et ta kommunistlike mõisteid ei wasfi ja kaju ajemele meile kahju ei too. Meie eesmärk olgu alati: parem wõhem ära teha, aga see olgu otstarbekohaselt tehtud.

D. H.

* * *

Ma olen mõök, ma olen leek.

Ma pühitsesin teid pimeduses, ja kui wõitlus algas, siis wõitlesin ma, eesotsas, esimeses reas.

Mu ümber lamawad mu sõbrade surnukehad, aga meie wõitsime. Meie wõitsime, aga mu ümber lamawad mu sõbrade surnukehad. Wõidulaulude sekka kajawad matusekoraalid. Meil aga pole aega rõõmustada ega kurwastada. Uueste põrisewad trummid, uus lahing on ees...

Ma olen mõök, ma olen leek.

Heinrich Heine.

Liiwimaa talurahwa „wabastamine“.

Sajaaastaseks mälestuspäewaks 8. aprillil 1919.

II peatükk.

„Wabastamise“ tagajärjed.

Seitsmekümnendates aastates tõtsid mõisnikud uueste maamobiliseerimise küsimust. Äranähes, et talumaa väljarentimine enam tulus pole, akkasid nad uueste maad suuremal ulgal müüma. Kuid maainnad kruwiti „seaduslikul“ teel nii kõrgele, et talurahwa seas ostuwõimalisi wähe leidus. Ostmise „kergituseks“ awati küll krediitkassad. Aga laenutingimised krediitkassades aeti jällegi nii raskeks, et paljud ostetud kohtadest peagi oksjoni alla läksid. Nõnda sündis Eestis waewaselt ja kõige raskemates tingimistes iseseisew taluomanikkude-, „wäikepõllupidajateklass“. Suurema talurahwa ulga elutingimised jäid ometi niikaugele wäljakannatamatuks, et isegi tagurlane Wene walitsus ennast uueste asjasse pidi segama. 1881. aastal algas Baltimaal senator Manasseini rewideerimine peale, mis talurahwa kuulmata wiletuse üle arwurikka materjali kogus ning terve Baltimaa ajutiselt kihama pani. Mõisnikudel tuli palju waewa tarwitada(? Toim.), enne kui nad walitsusele niikaugele tolm silmi said puistata, et terve rewisjoni-materjaal rahuliselt kantseleide arhiiwidesse allitama jäi.

Kuid kui Manasseinist kogutud materjaalid talurahwa seisukorra üle mingisugust järeldust ei toonud, siiski olid rewideerimisel Baltimaa kohta tuntawad „kultuurilised“ tagajärjed. Nimelt, kaheksakümmemates aastates algas maa wenesamine peale, mis iseäranis rahwaariduseküsimusele Eestis kauaks ajaks kaane peale surus.

Nii näeme, et ligi saja aasta jooksul, kuni suure Wene rewolutsioonini talurahwa tõsiseks wabastamiseks mõisnikkude orjusest ja tema majandusliku seisukorra kindlustamiseks õieti midagi pole ära tehtud. Wäiketaluomanikkudekiht, mis 70-test aastatest Eestis akkas tekkima, ei ühendanud rohkem kui umbes kümnendiku terwest talurahwast. Üheksa kümnendikku jäi endiselt majanduslikku orjusesse. Ning nii taluomanikkudel kui ka maatainimestel polnud riigikodanikuõigusid, ei ka maa omawalitsusest osawõtmise õigust, wäljarwatud walla omawalitsus. Maa asjaaja-

mine seisis terwelt ja puutumata mõisnikkude käes.

Et selget lõpupilti saada Liiwimaa talurahwa „wabastamisest“ maa küljest, mille Balti mõisnikud sada aastat tagasi korda saatsid, seks waja ainult wäikest pilku arwudewalda eita. Nimetatud arwulised andmed, pärit Saksa allikatest, kuuluwad küll 1904—1905. aastatesse, aga üleüldsetes joontes jäid nad muutumata kuni wiimase ajani.

1904. a. arwustiku järele oli Liiwimaal:			
729 rüütlimõisat	3 153 977	dess.	suuruses
95 kroonumõisat	536 400	„	„
55 mitterüütlim.	54 151	„	„
106 pastoraati	49 665	„	„

Rüütlimõisate maa kandis õiguslikult kolmesugu iseäraldusi. Ta langes: 1) mõisamaaks, 2) kwootemaaks (talumaa, mida mõisnik oma eaksarwamise järele wõis tarwitada), ja 3) talumaaks, mille mõisa külge liitmiseks mõisnikul enam seaduslikku luba polnud.

Mõisamaad oli	1 664 315	dessätiini
Kwootemaad „	256 318	„
Talumaad „	1 233 314	„

Talumaa ulgast tuleb kõlbmata maa maha arwata.

Aritud maad jääb üle wiimasel juhtumisel 1 064 000 dessätiini. Siia juure lugeda tuleb osa kroonumõisate maadest, mis talupoegadel tarwitada. Kõige paremal juhtumisel ei ulata seega talupoegade käes olew maa üle 1½ miljoni dessätiini. Aga juba 1897. a. rahwalugemise järele elas Liiwimaal ligi 1 300 000 inimest, nendest pealt 900 000 maal. 1905. aastaks kaswis see arw üle miljoni. Seega siis järjened, et *Liiwimaal 700 rüütli perekonna käes rohkem maad on kui ühe miljoni talurahwa käes.*

Umbes poolteisest miljonist dessätiinist talumaast on põllumaad läbisegi üks wienidik ehk 300 000 dessätiini. Seega on Liiwimaal talurahwa käes iga inge peale läbisegi 1½ dessätiini igasugu maad ja kõigest ⅓ dessätiini ehk üks wakamaa põllumaad!

Aga praegusaadud wäide on ainult arwustiku eeldus. Tõepoolest, nagu meie teame, on ühe osa talurahwa käes rohkem,

teise osa käes vähem maad ning lõpuks on suurem osa talurahvast koguni ilma maata.

Tõepoolest, arwastik näitab edasi, et talumaast on umbes 89% ostetud ja 11% rendimaad. Ostetud maade peal asub: mõisamaadel 22 272 talu, ühes kroonumaa omadega 31 858 talu.

Talude suuruse järele on:

1	dess. aritud maad	Rüütli- mõisa- maadel	Kroonu- mõisa- maadel	talus
1—5	" "	41	369	1491
5—10	" "	55	49	1617
10—20	" "	49	779	1499
20—30	" "	779	4075	1372
30—40	" "	4075	5744	1027
40—50	" "	5744	4550	892
50—60	" "	4550	2890	537
60—70	" "	2890	1782	303
70—80	" "	1782	1057	182
80—100	" "	1057	834	119 88
100—120	" "	834	251	86
120—140	" "	251	79	45
140—160	" "	79	44	18
Üle 160	" "	44	42	8
Kokku . .		22272	9856	

Seega on keskmine ostetud talu suurus 49 dessatiini. Ometi pealt 3500 talu on alla 10 dessatiini suured ehk nii vähese põllumaaga, et eluülespidamist ei wõi anda. Kui need talud weel üleüldisest summast maha arwata, jääb üle umbes 28 000 talu, kus rahwas ennast suudab maa peal üleval pidada. Kui iga taluperet neljaingeliseks lugeda, jõuame otsusele, et umbes 112 000 inimest talurahwa ulgast Liiwimaal ülespidamise maast saawad, kuna umbes 900 000 ehk ligi 90% talurahvast proletariseeritud on.

Tõepoolest, arwud jutustawad meile edasi, et Liiwimaal (ilma Saaremaata) elab:

wäikemaaomanikka	29 815	peret
talurentnikka	10 159	"
talusulasid	71 610	"
mõisasulasid	23 428	"
muid maata inimesi, kes waldade nime- kirja käiwad	137 982	"

Kokku 273 994 peret.

Meelespidades andmeid talude suuruse üle, leiame jällegi maaproletariaadi ulka Liiwimaal umbes 90% terwest rahvast. Et täit maaproletariaadi ulka kätte saada, tuleks igaüks perede kategooria ülemal läbistikku 4 peale kaswatada, millega jälle

saame summa pealt 900 000 ehk ligi üks miljon suure.

Liiwi (ja Eesti) maaproletariaat sünnitab seega nii kohutawalt suure ulga, et tema elukorra parandamist wõiwad tuua ainult kõige rewolutsioonilisemad abinõud. Need peaks olema kahesugused. Esiteks wabrikutööstuse elustamine ja laiendamine, peasjaliselt linnades, mis annaks ülespidamist ka ühele osale (umbes 50 000 perekonnale) maaproletariaadile. Et ülejääwa suurema osa seisukorda kindlustada, seks tuleks mobiliseerida kõik maad Liiwimaal, mille pidajad ehk omanikud teda ise oma jõuga ei ari. Seega tuleks natsionaliseerida ühes rüütli- ja kroonumõisate maadega kõik pastoraatide ja suurte talude maad. Seda wiisi saaksime umbes 2 000 000 dessatiini maad. Kui seda maad umbes 200 000 maaproletariaadi perekonna wahel ära jagada, saaksime iga pere peale umbes 10 dessatiini maad. Kui meeles pidada, et Liiwi- (ja Eesti-) maal põllumaad ainult umbes $\frac{1}{5}$ üleüldisest maaulgast on, siis saame iga pere peale jällegi ainult 2 dessatiini ehk 6 wakamaad põllumaad. Arusaadaw, et nii vähese maa pealt ülespidamist ainult siis wõib saada, kui seda maad kõige eeskujulisemalt ja wiljakamalt arida. Aga wiljakas maapidamine nõuab kõrget kultuurat, suurt inwentaari ja äid põllutöomasinaid ning käib seega üle wäikse põllupidaja jõu. Nõnda leiame, et lahedaks maaküsimuse otsustamiseks Liiwi- (ja Eesti-) maal ei aita ükski maa-natsionaliseerimine. Tuleb paratamata maha jätta ka senine wiljakuseta maaarimise wiis wäiketaluade näol ning suurte kultuuraliste ning tööstuslikkude põllutöö kooperatiiwide ja kommuunade juure minna. Ning Liiwi- (ja Eesti-) maal on see wõrdlemisi kerge teostada, sest et nagu nägime seal suurem osa maad juba on ühendatud suurteks põllutööstuse ettewõteteks üheks intensiivse maaarimise-ga ning kaunis rikka inwentaariga.

Prægusel silmapilgul olewat Eesti asutaw kogu tahtnud mõisamaade natsionaliseerimise juure asuda. Aga mõisamaade natsionaliseerimisega ükski ei saa maaküsimust lahendada, nagu nägime, waid tuleb natsionaliseerida kõik ülemalnimetatud suurmaade kategooriad. Ning ka siis, kui nad kõik natsionaliseeritud, ei ole weel ülesanne seega otsustatud, et saadud maa-ulk üksikuteks kruntideks wäikekodaanluse mõttes wälja jagada. See praeguse Eesti walitsuse poolt osalt plaanitsetaw wäikekodaanline reform wiiks peagi endise maa-nälja juure tagasi. Ainus abinõu seisab intensiivse maa kultuura alaloidmises ja

tõstmises, mis ainult suurte põllutöö kooperaatiivide ja kommuunade kaudu võimalik on. Kuid loota, et ka praegune asutaw kogu Eestis selle ülesandega walmis saab, oleks asjata. Isegi siis, kui ta mitte wäljakuulutatud mõisamaade natsionaliseerimisest ei lahku, nagu seda tegelised isandad Eestis nõuawad, nimelt liiduriigid, ei julge

ta lahkuda wäikekodanlisest ilmawaatsest ega teostada maareformi nõutawas sotsialistlikus ulatuses. Liig iseloomuta on ta selleks kui ka liig iseseiswuseta. Täieste Eesti ja liiduriikide kodanlusest olenedes, peab ta maaküsimuse otsustamata niikauaks jätma, kui Eestis lahti pääseb tõsine sotsialistlik rewolutsioon. *J. Jürgens.*

Lapsed.

M. G. Saltõkowi jutustusest „Для детского возраста“.

Lugeja! Ei tea kas te prowintsis olete elanud, aga mina, kes ma Wjatkas mõnu tundsin ja Wärmis õitsefin, Njääsanis elulõbu maitsefin ja Dweeris ingerahu tunda sain, mina julgen kiinitada, et nähtud jõulupuud minu mõõdaläinud elust kõige kaunimad mälestused jäädawalt järele on jätnud! Esiteks, õhus õljub sel ajal nagu rahustaw pidutunne, nagu elge, rõõmulik mõte asub lahkelt su ingesse neid põlewaid küünlaid, neid pristeid, punasteid palgeid, seda jutujamit ja rõõmust naeru kuuldes; ja teiseks, kui üliilusad olemused on need lapsed, kui usaldawalt waatawad nende targad silmased, ja kui wähe on neil sarnadust endi isadega, kes siinsamas juures on ja wiinliku igatsusega filmapiltu ootawad, kus võimalik oleks roheline laua taha istuda eht joogiasjus pistma akata! Mõni lapsewanem on oma pikusest patsemaks paisunud, nagu on tal äärmargune nagu Sweitši juust, ninagi pole enam sugugi näha, aga waata poeg on tal ilus ja wäle, terased silmad peas, peenike Rooma nina justnagu kihwitud; mõni wanem on nagu artist, mustade juustega, kõhn, kahwatu ja ülepea nagu üteldakse jeune homme (noor inimene), aga poeg on tal kubeneri sarnane, kes omakorda jälle kuhu moodi on. Mine mõta siis kuni! Waatafid mõnikord neid käherpeadega naeratawaid lapsi ja mõtlefid: kas tõeste Waanja kord joogiofakonna-nõunikuks saab? Kas tõeste see tragi wäledafilmaaline Sjaalja kord abikubeneri prouaks saab. Ja seda mõeldes allkas meel nutrats minema.

Koolja, mu sõber! Ära tantfi nii südilt kasakataantfu, sest sinust ei saa mitte joogiofakonna-nõunikku! Warsti tuleb koll ja jätab kõik nõunikud ilma pirukata!

Sjaalja, mu armas laps! Ära oia nii oma wäikeid käekesi, ära pööra nii edewalt oma pead wiltu, ära meelita nii armsalt Wiitja Borehshinat, sest Wiitja ei saa abikuberneriks! Warsti tuleb koll ja lõpetab ära kõik abikubernerid kui ilmaaegsed!

Mustad.

Mustad rongad Iendafid kõifide kirikute ristide pealt lagedale wäljale kofku ja kükitafid seal ringis maha. „Jad ja wennad,“ üüdis üks mustadest, „mis on rahwas ära teeninud, kes jumalastwõitud mehe troonilt maha lükkab?“

„Kaafi! Kaafi! Kaafi!“ kraakfus kogu mustatekari. „Ja mis on see neetud walitsus ära teeninud, kes püha jumala sulaste taskude, pühakodade ning nende waranduste kallale kipub?“

„Kaafi! Kaafi! Kaafi!“

„Mis on need patuorjad teeninud, kes mõisafid, maid, majafid, wabrikuid ja muud püha eraomandust nende jumalastseatud omanikkude käest ära wõtawad?“

„Kaafi! Kaafi! Kaafi!“

Umetiwennad Eestis, Soomes, Lätis ja Siberis pidufewad juba ammugi kaafide ümber, aga Süda-Wenemaa mustad kükitawad meel ikka wõlladest puhtal Iagendikul ja loodawad jumala peale.

Enne ja nüüd.

Enne:

Kirikära pühaskojas
Njawiiteks eitedele
Juttu westis sellest, kuidas
Jeesus rääkis Peetrusele:

„Gida wõrgud looma katseks
Siia, siin on waga wesi. . .
Wäraft kalapüüki aga
Ukkad püüdma inimest!“

Nüüd:

Nikajuufseline preester
Seisab kirikus kui wari,
Waatab kurwalt ümberringi:
Sõredaks on jäänud kari. . .

„Gida wõrgud looma katseks“,
Mõtleb, tühjas kõhus walu. . .
Gidab käega, jätab palwe,
Läheb õngitsema kalu. . .

S. W.

M. G. Saltõfow-Shtshedrin.

Käesoleval aastal 12. mail sai täis kolmkümmend aastat kuulsa Wene kirjaniku Mihail Jewgrafowitshi Saltõfowi surmast. Saltõfow on üks nendest kirjanikkudest, kes terve pika eluea ja ilukirjandusliku tegewuse jooksul oma ärwitawa pillega Wene elu wäärnähtusid wiisutas, neid wõrdlemata andega terwe aritund ilma naeruineteks tehes. Seega ulatab Saltõfowi tegewus üle puht-ilukirjandusliku walla piiride. Ta tõuseb üheks kõige julgemaals Wenemaal walitsewa õigluse ta korra, riigiametnikkude lõp mata müüdamuse, omawoli ja wägivalda, terwe walitussüsteemi purukõlbmatuse paljastajaks. Ta näitab wägewate klasside (iseäranis mõisnikkude ja bürokraatide) toorust ja alatust ning orjameelust ja täielist enda kodanikudiguse tundmatust alamate klasside juures. Nõnda walitsewat lorda kuni tema kõige sügawamate alusteni lõhtudes, saab Saltõfow üheks teetandajaks tulewasele suurele Wene rewolutsioonile.

Saltõfow sündis 15. jaanuaril 1826 lehwaksjäänud mõisniku perekonnas, sai ariduse Moskwa mõisnikkude instituudis ja Tšarstõje Seloo mõisnikkude lütseumis. Juba koolipingil käis ta kästi tihhti alwaste pilkesalmide pärast, mida ta imeosawaste koolitorra ja ärakoitunud kaswatussüsteemi wastu tegi. Pärast koolilõpetamist oli ta sunnitud Peterburis kantseleiametniku kohta wastu wõtma. Ühes sellega alustas ta aga ka oma kirjanikutegewust paremates selleaegsetes Wene ajakirjades. Need olid neljakümnenad aastad, kus Prantsusmaal sotsialistlik liikumine suureste maad wõttis ning lõpuks 1848. a. rewolutsioonina leegitsema plahwatas. Saltõfow elas terwe selle ajajärgu jooksul palju enam Prantsusmaa kui Wenemaa sündmustele kaasa. Ta sai waimustatud sotsialistliku õpetuse pooleldijaks. Selleaegse tšenšuuru irnuwalituse peale waatamata ostas Saltõfow kõigis oma kirjutistes igasuguse warjumatete all sotsialistlikka aateid kuulutada. Nii näituseks, prof. Zubowski loo-

gitaõpetust arwustades annab Saltõfow järgmise tabawa oobi talurahwa pärisorjusele: „Meie kuulsime juhtumisi, kuidas üks isand wäga tõsiselt usutas teist, kes wäga auwäärt wälimusega, aga natuke alandlikum, et wiimane peab tema sõna kuulma, milleks ta järgmise süllogismuse kõlku seadis: „Mina olen inimene, sina oled inimene; järjeltiselt oled sina minu ori.“ Ja alandlik isand löi uskuma (nii sugune on süllogismuse wäpustaw mõju!), ning andis sellele isandale kõit, mis temal oli: naise, lapse, isene, ning jäi weel pealekauba isendaga wäga rahule.“

Uga kõhe pärast Prantsuse 1848. a. rewolutsiooni tabas ka Saltõfowi karistaw isewalituse käsi. Ulemus pööris tähelepänemist tema kabe jutu peale. Järelduseks oli see, et „ühel ilusal päewal“ Saltõfowi korteri ees postobused ühes sandarmiga peatafid ja Saltõfowile käst anti wiibimata Wjättsasse sõita. Wjättsas saatis Saltõfow enam kui seitse igawat aastat mõbda. Kui anderikast, aritud ametnikku kutsuti teda ometi siin peagi teenistusse, ja mitmesuguste ametikohuste täitmine andis Saltõfowile lõpmata rikka materjali nende loomuwastaste olude kohta, mis selleaegsetes Wenemaa karu pesades walitsetid. Nende materjalide alal ilmufid kuulsad Saltõfowi kirjatööd „Kubermangupildid“, „Kõlplaste jutud“ (Помехонские рассказы), „Gatahlikud kõned“, „Kõfet mõõdustust ja korrapärasust“, „Raske aasta“ ja m. Et wähegi aimata, mis sugune piiramata mehtikus selleaegsete riigiametnikkude tegewuses walitset, toome „Kubermangupildidest“ järgmise näite. Wjättsa kubermangus elawad, nagu teada „muulased“ — sürjäänulased, wotjäätid ja teised; kui wõlas, töwtegi ja rahwas, elasid nad juba sel ajal karmis jõukalt. Just sellepärast, kui ka sellepärast et nad endid kaitsta ei osanud ega wõinud, said nad ühe belama altkäe maksu wõtja, kreisiarsti Swan Petrowitshi sõõdaks.

„Keegi muulane oli käinud orawat lastmas;

ja tuleb ometi ette niisugune tütt, et lastis ise- enesel kuidagi kuuliga õlast läbi. Ta tüll. Ise- enesest mõista, algab kohtuuurimine. Noh, kui kogemata, siis olgu; isegi kreiskohus otsustas asja nõnda, et las see asi jääb õige jumala ooleks, mehike aga waja kreisiarsti paranduse alla anda. Swan Petrowitsh sai kohtuotsuse täitmiseks kätte — igaw on sõita, kolekaugel kah! kuid tuletat meele, et mehike on kaunis jõukas, ootas nädalat kolm, ja kui ametiasjus sõit sinna poole ette tuli, sõitis ka mehe juure sisse. Sellel oli aga wahel ajal õla juba terweks saanud. Arst sõidab sisse, loeb kohtukäsu ette.

— Tee ennast riidest lahti, ütleb siis.

— Aga, batshka (isate), mul on ju õla päris terve, sõnab mehike, juba wiies nädal päris terve.

— Aga kas ja siis jeda ei näe, ja ebajuma- lateeteener niisuke, näed, käsus on heldud, et find peab arstima?

Mis parata, mehike wõtab enda riidest lahti, tema aga affab terve koha kallal uuristama. Numal mees lõugab nii mis kõri annab, temal pole aga muud kui naerab ja näitab paberit. Alles siis tegi lõpu, kui mees talle kolm kuld- raha andis.

— Noh, olgu siis, jumal sinuga.

Tuli Swan Petrowitshil jällegi rahapuudus kätte, — mis muud kui sõidab muulase poole ja affab teda arstima. Sedasi waewas ta teda peale aasta aega, kuni kõik teise raha wälja imes. Mehike lõppes üsna otja, ei jõb ega joo, muud- kui sõib arstist. Niipea kui see aga nägi, et enam midagi pole wõtta, jättis sõitmise järele. Mehike puhstas weibi, affas rõõmsamaks minema. Müüid juhtus aga korrats et üks ametnik, koguni wõõras, sealt külast mööda sõitis ja teiste meeste kätte küsis, et kuidas see ja see elab (jeda meest tundsid kõik, oli lahke wõeraid wastu wõtma). Meed ütlewadgi mehikesele, et find päris üks ametnik järele. Muudkui mehike mõtlema, et jälle arst tahab teda arstima akata; läks koju, ei ütelnud midagi kellelegi, ning poos enese õõsel üles.

„Nastkes aastas“ kirjeldab Saltõkow muuseas piiramata ahnuistemõllu, mis Krimmi sõja ajal igalpool Wene linnades lahti puhkes ning mis sellepoolest wiimise ilma sõja algust meele tuletab. „Kuulmata ihademärs waldas meie wäike linna üle. Kõik wähegi arukas rahwas ldi laenetama. Sgaüks püüdis kuidas wõimalik isamaapirukale lähemale ajuda, et midagi kätte kiskuda, waras- tada, warjata, üle lüüa ja ülepea jõudu mööda armale isamaale oopi anda. Näod wenisid pikaks, filmad läksid segaseks, ambad paljaks. Meie wäike linn läks nagu pöörasets. Võna- jõõgid, pidud tulid üksteise järele, isamaaliste kõ- ne ja lauludega. Teadwusetalt, aga sellegi- pärast alastamatalt müüdi isamaad igalpool ja iga inna eest.“

1856. aastal, ihes wabama wooluga mis Wenemaal pärast Krimmi kaotust ja Nikolai I surma peale algas, anti Saltõkowi luba Wjät- kast Peterburisje tagasi tulla. Müüid awaneb tema kirjanikutegewus täies juureses kõige edu- kamates selleaegsetes ajakirjades. Ka wabameelne walitus püüab tema ametnikuõksusid oma ka- faks tarwitada, ja Saltõkow täidab mitmelpool afekubeneri ja ka kubeneri kohuseid. Aga kirja- nitukute sunnib teda teenistusest lahkuma. Ta asub selleaegse kuulsama ajakirja „Современник“ toimetusesse. Siin ilmuvad tema sulest uued meistrütööd „Süüta jutud“, „Ajamärgid“, „Pom- padurid ja pompaduride kaasad“. Nastast 1868 wõtab Saltõkow teise selleaegse kuulsa edumeelse ajakirja „Отечественныя Записки“ toimetaja kohused enda peale. Siin töötas ta lõpmana palju nii ajakirjanikuna kui ka ilukirjanikuna. Sest ajajärgust on paljud tema tähtsamad tööd pärit, muuseas surematad „Muinasjutud“ ja ise- äranis „Uhe linna ajalugu“. Wiimast tööd tuleb iheks juurepärastemaks pilketoõks maailmakirjan- duses lugeda. Wõrdlemata terawuse ja alastamata waljusega piitsutab siin Saltõkow terwet Wene ajalugu algusest otjani kõiges temas walitsewa totrusega ja toorusega, juhniide ja pööraste te- gude ja sündmustega nii rahwa kui ka iseäranis walitsejate elus. Terwe Wene riik kannab siin Suhmi linna (Glupowi) nime, tsaarid ning nende lähemad abilisjed on kui linnawalitsejad kujutatud. Pitas galeriis sammuvad siin kõige weidramate moonutustena tumedad warjud Wene minewikust meie eest mööda. Me näeme Dementi Brudastõi nime all Paawel I-st, „kellal isewärki ehitus peas oli“, milletoõtu ta „Drelitese“ nime sai. See orel oskas ainult kaks sõna kõigijeda: „teen puruks“ ja „ma teil näitan“. Siin on Ugrün- Durtshjewi warjunime all Arakishjew, „endine prohwas“. „Ta lõhtus wana linna maha ja ehitas uue teise kohta.“ Perehwat-Salichwatsti nime all tunneme tsaar Nikolai I-se ära, kes Suhmi linna sisse walge obuse seljas sõitis, gümnaasiumi maha põletas ja seadused ära kaotas“. Wõimata on tõlkes aimet anda sellest aruldasest kunstitööst; jeda peab tingimata algus- keeles lugema.

Nänt töb ja Peterburi paha klitima murdsid Saltõkowi terwise. Ta kannatas pikad aastad raskete sifekonnaaguse oogude all, töötas aga sellegipärast wäsimata kuni wiimise elupäewani. Saltõkowi suri 30. aprillil (12. mail) 1889 ja maeti Wolkowo suruualale. Tema tööd elawad aga eledama pärilina Wene ja ka maailma kirjan- duse ajaloos. Praegusel filmapilgul annab Wene ariduskomisariaat Saltõkowi kirjatööd uueste wälja, kui eestujulise rahwarwaimuwaru. Seega tunnistab rewolutsiooniline Wenemaa oma surrt lugupidamist suure satiiriku waimusünituste ning elutöö wastu.

Gesfaare Madu **Metja serwal**

(Rõpp.)

Uga kui ta sihib nagu kord ja kohus, siis ei pääse põgeneja. Säab nagu aotubu sinna maha. Kuid nii ei lähe. Ja sõrm ei liigu. Justkui nõiutud on liikmed.

Põgenejal on kolmveerand maad männi-salgani käidud. Müüd rühhib ta mööda pehmet liitvaangu põhja. Veel paar minutit ja äda-ohi on mööda.

Järsku käis Antsul uus mõte peast läbi. Korraga läks meel kergetks. Püüs wajus laadipiidi maa peale, käsi liikkas müüsi tuklasse, tuue-warukas äigas igi näolt.

Las liist otjustab! Ei, parem las wangi jumal, kelle sisse see usub, oma teenert aidata! Jah, walgete jumal! Ühelt poolt punase kütli püüs ja film, teiselt poolt walgete Jehoowa. Siin kärneripoisjs Ants. Seal see, kelle nimel need timukad ütlevad endid wõitlewat.

Ants on punane kütt. Tema on rewolutsiooni kaitseks wäljas. Pealegi on wanne antud, kolme seltsilise äranaerdud furnukeha juures. Ütsgi walgeteartlane ei tohi armu leida. Ogu see kas wend wõi öde wõi lihane isa ehk kõige kallim pruut. Oled walge — surm sulle!

Uga walgetel on jumal, keda nad ise ja kõik nende papid paluwad. Kes wägew ja kõik wõib. Punane kütt peab tegema, mis rewolutsioon nõuab. Walgete jumal peitku oma maa-pealsed julased seisime karastatud kilbi taha, kui suudab. Punane kütt peab põgenema walge maha lastma. Walgete jumal lastu kuul mööda lennata, kui see dige on. Pealegi antakse kõik wõimalused kuuli wiltu keerata. Taewa waba-riigi komisssaaride nõukogu esimees saab, niitelda, 64 silma ette. Sest wõiks praegu tuld anda. Uga ei! Müüd on wang sammu jada-wiiskümmend eemal. Uga las läheb kaksjadal! Müüd Juhanit keegi ei puutu, mil ta liiwast üles koperdab, kuhu maha kukkus. Uga kui põgeneja metsatuka juure jõuab ja pöösfastesse kaduma akitab, käib pauk. Müüd wõiks kaks-kolm padrunikimpu tühjaks lasta. Uga pärast suudab üheainja korra tuld anda. Ja siis sihib punane kütt nagu oskab. Ming walgete jumal näitab oma wägerwust niipalju kuipalju tal seda on.

Uga kui jumalat ei ole? Siis on põgeneja paratamata kadunud. Kuid ärge siis walged laulgu, et nad kõiksuguste jumalastiitunud asjade eest sõdiwad. Saagu siis otja see, kes niisuguse olemata jumala nimel wendi tapma läheb.

Kui taewaisand ei taha ära päästa oma teenert, kes seal sõreda liitwa sees löötutab? Ogu loiduse ehk woletuse pärast wõi mõnel muul põhjusel? Wast ei märka jumal oma õnnetu sulase äpardust? Uga siin ära jända jumalaga, kes sulle iga samm peal Gabrieli rügemendi luurajatekomanodost inglid kannule waltwama ei jaada, et taewa staabis ikka teada oleks, mis waele patusega kufagil sünnib.

Uga kui tõeste pihta ei saa? Kui ei treshwa?

Uga ei saa — ei saa! Jooksku see siis! —

Sammud segasid ägedaid mõtteid. Kolm punast kütiti tuli metja alt wälja. Need märkasid koha meest, kellele Ants järele waltis.

„Mis, walge wõi?“

Silmapiilkelt pandi püüsid walmis.

„Jaa — —. See on minu wend Juhan.

— Walge wend! . . . Laske teie olla! — —
Mina ise. . .“

Umbusellikude ja inestanud nägudega jäid kütid seisma. Ants aga seadis enese ruitu ühele põlwele ja tõstis püüsi palge.

Põgeneja ronib liitwaangu kallast mööda kaitsewate puude poole. Müüd aarab ta kannu-juurtest kinni ja kisub ennaft üles. Suba poeb pea männiokste taha, mis end augu lohia firutawad. Suba on pool pihta kadunud. Üär on käes. Veel paar sekunti, ja Juhan on männikus.

Ants oli kõik endised kahtlused unustanud. Ta oli jälle kütt, kes seltsimeeste arwustawa pilgu all waenlase peale sihib. Pealegi niisuguse märgi pihta, mida tingimata tabada waja.

Ettewaatlikult tõusis püüsiwääl. Kirp näitas esite roheliste okste wahel kaduwa kulla, siis parema puusa lohia. Kuid juba liikus ahwardaw täpp pahempoolse piha alla.

Parema kae esimene sõrm wajutas. Rõlas pauk.

Meie sõjaväelaste kirjad ja mälestused.

XIII.

Lahing Pihlwa all 24. ja 25. mail 1919.

Pärast seda kui punased Cesti kütid Pihlwa väerinnal umbes kuu aega ilma tagajärgedeta walgete seisukohtadele peale olid tunginud, igakord aga tagasi löödi, jäeti ka pealetungimise katsed järele. Punaste väeosade vastu, keda väikeste salkadena korraga pealetungimisele saadeti, oli igal pool ja peaaegu iga kord walgete wabatahtlik partisaanide mäesalk, mille üle punased kütid mitte wähe ei imestanud. Et walged kaitsejõdda pidasid ja oma seisukohte kindlustasid, siis oldi arwamisel, et nad enam peale tungida ei kawatse, waid oma „wabariigi“ piiristid kindlustawad.

Et Pihlwa väerinnal matkus oli, mujal aga, nagu Samburi taga, Karjalas ja Muralis ägedaid lahinguid löödi, siis wiidi „ülelõigised“ wäeosad Pihlwa alt ära. Sinna jäid ainult Cesti kütid, kelle peale kõik lootus pandi ja kes ka tõeste küllalt tugewad ja mehised olid igasugust pealetungimist vastu võtma ja tagasi lööma. Aga nad taganesid siiski, taganesid sellepärast et alatu äraandmise läbi wäerind waenlasele lahki tehti, kust soomusautodega mõnes kohas meie wäeosadest mööda sõideti, et taganemise teed kinni panna ja silda ära lõhkuda.

„Meie tulime Pihlwa alt terwelt ära“, jutustas A. polgu soldat. „Lahingut Iüüa ei saanudgi, ühes kohas olid walgete soomusautod 4—5 wersta meie ees maanteel. Nad oleksid meid kõiki wõinud wangi wõtta, oleks neid rohkem olnud.“

24. mail ommitul algasid walged pealetungimist terwel väerinnal. Et pahem väerinna tiim pealetungijate ees lahki oli, tungisid üffitid salgad meie seisukohtadele külje pealt kallale, mis teatud segadust sünnitas, sest et meil waenlase jõudude kohta mingisugusid teateid polnud. Waenlane sellewasta teadis wäga ästi, kuipalju jõudu tal wastas seisis, kus keegi wäeosa asus, kust taganemise teed lähewad, kus sillad on, mida purustada tarwis jne. Ja sellepärast püüdis ta kõige jõuga taganemise teed läbi lõigata, mis tal siiski korda ei läinud.

Esimesel pealetungimispäewal taganes meie parem tiim peaaegu Welikaja jõeni, keskoht Roglino jaamani, kus vastu panna kawatseti. Walged teadsid aga kindlasti, et meie taganemalöödud wäed pealetungimisele ajuda ei julge, ja medahid oma rasked suurtükid otse esimesele liinile, kust raudteefilda ja Pihlwa waljalit lastima hakkasid. Seisukorra tõsidusest aru saades saadeti pühapäewal 25. mail meie moorid üle Welikaja jõe. Kuna osa jalawäge pealetungimat waenlast wimase wõimaluseni tagasi odis, taganes suurem ulk üle sildade paremale kaldale. See oli ka wiimane filmapilk, sest kobe pärast seda sõitsid walgete soomusautod silla juure, et linna tungida, pidid aga tagasi pöörama — sild lasti puruts.

Sel ajal oli meel oja jalawäge pahemal kaldal. Jõeni taganedes ei leidnud soldatid mingisugusid üleminekuabinõusid eest, peale mõne väikeste paadi ja kaldal olewate palkide. Siin tulid kohalised elanikud taganewatele, soldatitele abiks ja aitasid neid igamisi üle jõe toimetada, kuna nad suurema ulga järke poole juhataksid, kus paatid rohkem olewat ja ka oli. Osa soldatid ujus aga ilma milletagi waenlase riistule all teisele kaldale, kus taganewad osad kokku korjati ja B. linna poole saadeti.

Pihlwa oli ära antud. Walged timukad algasid oma weretsööd linnas. Lasti üffitult ja kogupaudena elanikka maha. Kella kahe ajal õõsel kostis weel kaugele nagu läbi udu taks kogupautu üksteise järele. Siis jäi kõik magaseks.

Ei jõua unustada neid kaugele kostwaid kogupautusid. Wiimane mälestus mahajäetud linnast... B.

XIV.

Esimine lahing.

Uduse ilma tõttu jõudisime Narwale kaunis lähedale, et oleksigi wõinud tornide järele tarwilise juba-tuse abil lastekaugust ära määrata. Antakse käss suurtükkiwad lastmiseseks seada. Seni kui kõik juba korras oli, oli udu juba lahuma akanud. Ahwardawalt paistiswad nüüd linna tornid meile filmi. Juba on waenlase poolt suurtükkipautusid kuulda ja kuulipriitidest kostab pikaldane kärin. Sellega tahetakse meie wägesid tagasi lüüa. Ei lähe kuigi kaua, kui juba meie jalawäe read tagasi poole liiguwad. Meie oleme sunnitud taganema. Romander annab käsu ärasõimiseks, aga tema käsku ei taha keegi enam kuulda. Paari feltimehega proowime põgenemisele tõtet teha, mahalasemisega ahwardades, aga see ei mõju kuigipalju nende irimunud nägude peale. Ja nii oleme oma esimese lahinguproowi suurtükki ja kahe kuulikasti lahingukohale jätmisega ära teinud. Minult kolmetest, kellele see mürin nii kohutaw ei ole, oleme weel järele jäänud. Ei ole kaua mõlemiseseks aega, wõtan suurtükki luku eest ja peidan ära. Kui selle kõigega korda sain, wõtan ka oma asjad ja ühe mahajäänud obuse ja affan ka teistele järele rühkima. Mul on kahju nii ootamata nurjaläänud lahingu üle. Mõne wersta kõrgu järele jõuan teistele järele. Selle aja sees on sin juba natuke korda loodud, ja affan teistega sit Narwa peale umbaudu tuld andma, teadmata, kas meie kuulid waenlastest kedagi ka tabawad.

Now. 1918.

A. K o s k a.

XV.

Soome lühniklude küüsis.

See oli minewal talwel 12. jaanuaril (1918), kui ma 3. Soome piirwahi polgus teenisin, siis anti meile Wene walitsuse poolt käss, et pidime Soomemaalt wälja minema. Soome timukad olla peale tungimas. Meie pidasime seda naljaks. Aga ei läinudgi kaua aega, juba õõsel olid lühnikud meie kasarmu ümber piiranud. Meid oli seal kõigest 19 meest posti peal ja ei jäänud muud nõu üle kui alla anda. Olime enne arwanud neid paljaste pussibega olewat, aga nüüd nägime, et nad kõik kangeste sõjariistust olid, — tont tead kui nad need said.

Meid mõeti wangi ja wiidi Jüwaskülasse ja pandi sinna kinni. See oli 17. jaanuaril 1918. Siis toodi sinna igapäew Wene sõjawäge igati garnisoni jaoks, nii et meid sinna 1875 meest sai. Kolm päewa peeti meid päris sõmata, ainult wett anti niipalju kui kulus, kuni pajamüürid walmis said, siis akati meile ka toitu keetma. Siis anti meile 50 gramm leiba päewas ja üks liiter leent, mis ainult wesi ja apudkapiad oli, ja natuke ülgeleha, mõnikord ka obuselaha. Selle õögiga oli meil, ästisõõnud meestel wõimata ära elada.

Pidasime nõu ja walitsime 34 meest ja saatfime need Wene wangide komendant juure õigust nõudma. Saaditud läksid sinna püssimeeste saatel. Muud wastust meie ei saanud kui komendant tuli meie

juure ja kirjutas meie saadikute nimed üles ja küsis igaühe käest: Kes tahab elada ja nälgida? Meie andsime vastuse, et mitte ükski. Küsis kolm korda ja sai igatord sellestama vastuse. Ei usaldanud wist niipalju korraga maha tappa, waid wõttis ainult meie walitud saadikud, 34 meest, seadis nad sealhambas wäljaspool wangimaja ritta ja tõmbas nad kuulipriitiga maha.

Selle järele kui Soome lihunikute Leib wähenema affas ja Soome punased wäed Tampere pool wõitma affasid, affas meie wangisolewate feltfliiste arm iga päewaga wähenema. Meid pii-

nati ja tapeti igapäew, ja kui me sealt üksford juunifruus ära tulema faine akata, fiis oli meie sealt üle 200 mehe ära ohwerdatud.

Baljakstriitult, ilma püstita, paljupalu justnagu waresid jaadeti meid Tallinna fakslaste kätte, kus weel 3 nädalat pidin kannatama, enne kui armjaste foju sain.

Küüd, feltfimehed, ütlen ma, et ennem suren kui niifuguseid päiwi weel üle elama affan, ja kätte tajumata ma neile ei jäta, kui weel wähegi wõin! Edasi, feltfimehed, rõhugem tuni surmatunnini!

6. 2. 1919.

A l e x a n d e r K a p p.

Kommunaaride mälestusemüür.

(Mur des Fédérés.)

Pariisi linna rahwal on oma iseäralised kombad, mis iga aasta korratakse.

21. jaanuaril, Lui (*Louis*) XVI surmanuhtlusepäewal panewad Pariisi isewalitsuslised ringkonnad rohkearwulised koosolekud toime, rongikäikudega kahte kirikusse: Orleani kuningasoo järelkäijad *St. Germain l'Auxerrois* (Sen Shermään Okserruaa) kirikusse ja bourbonlased *St. Denis de la Chappelle'sse* (Denii de la Sshapell). Juulikuus tantsiwad pariislased 3 päewa uulitsa peal Ba-tille ärawõtmist pühitsedes. Wabariigi lagedal (*Place de la République*), tööbörse kõrwal riidlewad töölised 1. mail politseiga. Ja wiimsel maikuu pühapäewal kogub *Père Lachaise* (Per Lasshees) surnuaiale „kommunaaride müüri“ juure määratu suur meeleawaldusekogu töölisi, äärmisi pahempoolseid parlamendisaadikuid, linnawolikoguliikmeid, professorisid, kirjanikka jm. Peetakse kõnesid, pannakse panusid lintisid ja minnakse politseiga käsitsi tülisse.

Sealsamas on *Roquette* (Rokett) wangimaja, kus pühapäewa õöl wasta esmaspäewa 1900 kommunaari ära tapetil. Ja teistes türmides ja kasarmutes lasid sandarmid 1871. a. wõidetud kommunaarisid, kelledega nad korridorid ja keldrid olid täitnud, tuhandate kaupa maha. Kodandlased tahtsid endi wihatud wastaste werega põldusid wäetada, nagu *Girardin* (Shirardään) oma „Wabaduses“ õiskas. Matta oli wõimata seda suuri — 20-tuhandalist — surnute wäge. Siis tuubiti wangi-koopad surnukehasid täis ja süüdati plahwatawate gaaside abil põlema. Surnukehadest tehti keedist wõi küpsist. *Chaumont'i* (Sshomon'i) kinkudele tehti iiglasuur kütis, kallati surnukehad petroleumiga üle — ja mitu päewa ja ööd kattis wälja paks pööratama panew suits.

Ja kui kerge oli mahalaskmise alla sat-tuda, kui lihtsalt mõisteti *kohut!* „Näidake käsi!“ „Süüdlane!“ „Astugu need ette, kel

allid juuksed peas!“ käskis kindral *Galifet* „Haa, teie mäletate weel 1848. aastat — maha lasta!“ Seesama ütles naisterahwale, kes tema jalgade ees wingerdas: „Proua, ma olen juba kõigis teatrites käinud, tõeste, ei maksa enam kometit mängida — mahalaskmisele!“

Sada seitsetuhat igasugust ohwrit — see on wersaillaste weretöö wõidetud Pariisi kommuuna kallal.

Kodanlus isegi kokkus. Arusaadaw: „Nende surmanuhtlustega on Pariisi tööstus lõhutud.“ Töökojad ei wõtnud tellimisi wasta — paremad töölised olid kommunistid ja nad olid maha lastud, barrikaadidel wõideldes langenud, istusid wangiurgastes, olid ära põgenenud ehk waewlesid sunnitööl. —

Kommunaaride müür pärjadega ja sisse-lõigatud nimedega. Ja seal ääres kaswab roheline rohi. Ei misgisuguseid auasambaid. Sest kraawis rohu all puhkab *tuhat üheksasada* kommunaari, keda *Thiers'i* soldatid siia ajasid ja maha lasksid. Auamälestuse-sambaid kodanline wabariigiwalitsus ei luba — pole waja „werist nädalat“ meele tuletada! Nõnda oli isegi *marseljeeselaul kolmkümmend aastat keelatud*. Ja alles iljuti lubati need mai-rongikäigud kommunaaride müüri juure, ja surnuaia põhjapoolses osas on *Paul Moleau Vautier* (Pol Motoo Wotjee) waimurikas monument „Kiwid kisedawad kättemaksmist“.

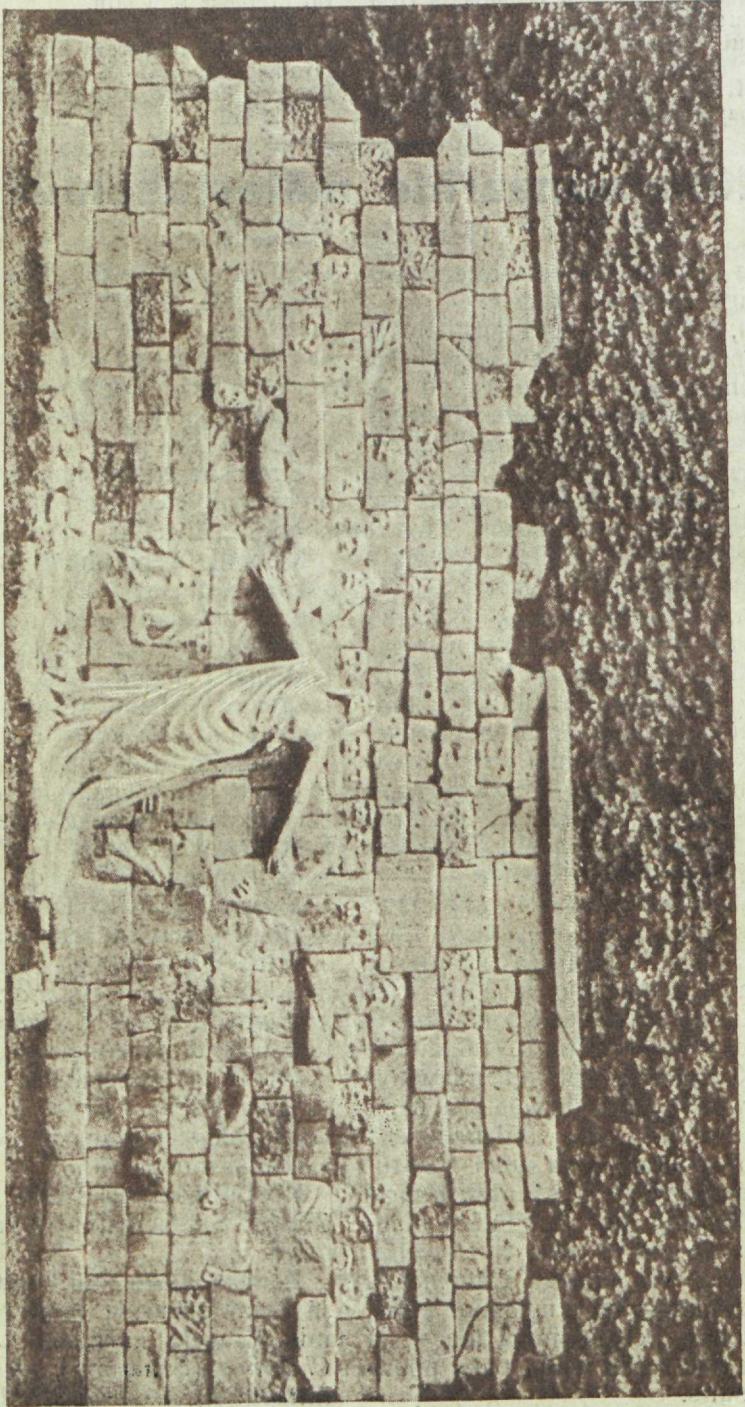
Kommunaarisid nõnda äwitades ooples *Thiers*: Sotsialismus on kauaks ajaks lõpetatud.

Kauaks ajaks küll, aga mitte igaweste. Ja kommunaaride müür ja eellinna osad, mis kaugele surnuaia taha ulatawad — *Charonne* (Ssharonn), *Menilmontant* (Menilmontan), *Belleville* (Bellwill) jne, ja kogu Pariis ja Prantsusmaa, see maailma keskoht saab weel kadunud kommunaaride aadete wõidulepääsemist kuulda ja näha.

Et trükitööde indasid 65% tõsteti ja see nummer suurendatult (16 lk asemel 20 lk) ilmub, selle-pärast kerkis üksiku numbri ind 4 rubla peale. — „Klassiwõitlus“ nummer 9 ilmub 1. septembril.

Kommunistlise partei Eesti keskkomitee Wenemaa büroo (E. t. k. k. ja a. w.) kirjastuseosakond.

Parisi kommunaaride mälestusemüür